A. ASESIAD O'R EFFAITH AR HAWLIAU PLANT

1. Disgrifiwch ac eglurwch effaith y cynnig ar blant a phobl ifanc.

Mae'r asesiad hwn o'r effaith ar hawliau plant yn gwerthuso effaith y cynnig i gyflwyno Cod Ymarfer ar Ddarparu Gwasanaethau Awtistiaeth (y Cod). Caiff y Cod ei osod gerbron y Senedd ym mis Mawrth 2021 a bydd y broses o roi'r Cod ar waith yn dechrau o fis Medi 2021.

Un o'r meysydd sydd wedi'i ystyried yn fanwl mewn perthynas â'r cod yw'r effaith ar bobl ag anableddau (gan gynnwys plant a phobl ifanc) ac mae hyn hefyd yn cael ei nodi yn yr asesiad o'r effaith ar gydraddoldeb. Nid ystyrir y bydd y Cod yn cael effaith andwyol mewn perthynas â phlant na phobl ifanc ag anableddau yn gyffredinol a bydd yn cael effaith fuddiol mewn perthynas â phlant a phobl ifanc awtistig.

Datblygwyd y Cod mewn ymateb i Fil Awtistiaeth (Cymru)[1], sef Bil Aelod a gyflwynwyd i'r Senedd yn 2018. Yn ystod y broses o Graffu ar y Bil yng Nghyfnod Un, darparwyd tystiolaeth nad oedd gwasanaethau awtistiaeth yn diwallu anghenion y rhai a oedd yn ceisio asesiad neu gymorth pan gafwyd diagnosis. Nid oedd Llywodraeth Cymru yn cefnogi'r Bil am y gallai ei nodau gael eu cyflawni drwy ddeddfwriaeth bresennol yn Neddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) 2014 a Deddf GIG (Cymru) 2006. Pan wrthodwyd y Bil ar ddiwedd y broses Graffu yng Nghyfnod Un yn 2019, roedd Llywodraeth Cymru wedi ymrwymo i ganolbwyntio ar anghenion pobl awtistig drwy gyhoeddi Cod Ymarfer statudol o dan y ddeddfwriaeth bresennol a fyddai'n atgyfnerthu ac yn egluro dyletswyddau presennol sydd wedi'u gosod ar awdurdodau lleol, byrddau iechyd ac Ymddiriedolaethau'r GIG.

Mae'r Cod yn nodi'r dyletswyddau sy'n gysylltiedig â swyddogaethau gwasanaethau cymdeithasol awdurdodau lleol a swyddogaethau gwasanaethau iechyd byrddau iechyd lleol a chyrff ymddiriedolaethau'r GIG, sy'n ymwneud ag ystod ac ansawdd y gwasanaethau a ddylai fod ar gael yn eu hardaloedd lleol i blant, pobl ifanc ac oedolion awtistig a'u teuluoedd a/neu eu gofalwyr. Mae'r Cod yn atgyfnerthu'r fframweithiau cyfreithiol sydd eisoes ar waith drwy nodi darpariaethau ac yn ei gwneud yn ofynnol i gyrff perthnasol arfer eu priod swyddogaethau yn unol â gofynion yn y Cod wrth drefnu neu ddarparu gwasanaethau i bobl awtistig (gan gynnwys plant) ar gyfer gwasanaethau awtistiaeth.

Bydd y Cod yn ceisio sicrhau gwelliannau o ran y ffordd y darperir gwasanaethau awtistiaeth drwy fynnu cysondeb a llwybrau clir i gael asesiad a chymorth, nodi anghenion hyfforddiant a darparu hyfforddiant addas ym maes awtistiaeth i wahanol broffesiynau. Mae'r Cod hefyd yn disgrifio sut y dylai Byrddau Partneriaeth Rhanbarthol partner sicrhau bod awtistiaeth yn ddigon gweladwy yn eu gwaith a bod seilwaith awtistiaeth ar waith i gynllunio, darparu a monitro gwasanaethau a darparu data i lywio gwelliant parhaus.

[1] https://busnes.senedd.cymru/mgIssueHistoryHome.aspx?IId=19233

Mae'r Cod, wrth geisio gwella mynediad at wasanaethau asesu, diagnosis a chymorth i blant a phobl ifanc, yn ei gwneud yn ofynnol i gyrff gydymffurfio â safonau llwybrau cenedlaethol fel y'u datblygwyd gan Raglen Law yn Llaw dros Blant a Phobl Ifanc (T4CYP)[2] a safonau amseroedd aros cenedlaethol. Cydnabuwyd bod problemau yn gysylltiedig ag amseroedd aros hir ar gyfer asesiadau mewn byrddau iechyd yng Nghymru. Bu safon amser aros o 26 wythnos rhwng atgyfeirio a'r apwyntiad diagnosis cyntaf ar waith ers 2018. Fodd bynnag, nododd adolygiad cynnar yn 2019[3] nad yw'r dull o gasglu data yn gyson ledled Cymru ac, yn fwy diweddar, mae pandemig COVID-19 wedi cael effaith negyddol ar amseroedd aros. Bydd y Cod yn sbardun i wella cydymffurfiaeth â safonau a phrosesau casglu a chofnodi data.

Mae'r posibilrwydd y gallai'r Cod gael effeithiau negyddol hefyd wedi'i ystyried. Cynhaliwyd ymgynghoriad ar y cod ymarfer drafft rhwng mis Medi a mis Rhagfyr 2020 ac, er mwyn sicrhau ei fod yn hygyrch i gynulleidfa eang (gan gynnwys plant a phobl ifanc, cyhoeddwyd fersiwn Hawdd i'w Darllen hefyd. Yn ei hymateb i'r ymgynghoriad, cododd Comisiynydd Plant Cymru bryderon ynghylch effeithiau negyddol anfwriadol posibl ar blant â chyflyrau niwroddatblygiadol eraill neu'r rhai y mae angen cymorth arnynt ond nad ydynt yn bodloni'r meini prawf ar gyfer diagnosis. Ceisiodd sicrwydd hefyd y ceisir barn plant a phobl ifanc ac y gwrandewir arni.

Mewn ymateb i sylwadau'r Comisiynydd Plant, ni ddylai'r broses o gyflwyno'r Cod roi unrhyw blentyn na pherson ifanc dan anfantais. Mae'r gwaith o ddatblygu polisi mewn perthynas â gwasanaethau niwroddatblygiadol i blant, sy'n cynnwys gwasanaethau awtistiaeth i blant a phobl ifanc, yn mynd rhagddo fel rhan o Raglen 2 Law yn Llaw dros Blant a Phobl Ifanc (T4CYP2). Mae'r rhaglen yn gweithio i wella'r gwasanaethau a chymorth llesiant emosiynol ac iechyd meddwl sydd ar gael i blant a phobl ifanc yng Nghymru, gan ganolbwyntio ar dri maes, sef:

- Cymorth Cynnar a Chefnogaeth Uwch
- Gwasanaethau Niwroddatblygiadol
- Byrddau Partneriaeth Rhanbarthol

Mae'r rhaglen yn gweithio gydag amrywiaeth o bartneriaid, gan gynnwys y Comisiynydd Plant, Senedd Ieuenctid Cymru, Byrddau Partneriaeth Rhanbarthol a Chynghorau Ieuenctid er mwyn sicrhau ymgysylltu a chyd-gynhyrchu, gan wneud yn siŵr y gwrandewir ar farn plant a phobl ifanc ac y caiff ei hystyried.

Dywed y maes gwaith niwroddatblygiadol – Gweledigaeth ar gyfer cymorth a gwasanaethau niwroddatblygiadol yng Nghymru[4]:

---

[2] https://collaborative.nhs.wales/networks/wales-mental-health-network/together-for-children-and-young-people-2/resources-links/resources-and-links/t4cyp-2-programme-overview-2020-2022-v0-5-pdf/

[3] https://llyw.cymru/sites/default/files/statistics-and-research/2019-09/astudiaeth-gwmpasu-alinio-datblygu-gwasanaethau-awtistiaeth-niwroddatblygiadol.pdf

[4] https://collaborative.nhs.wales/networks/wales-mental-health-network/together-for-children-and-young-people-2/resources-links/resources-and-links/t4cyp-2-programme-neurodevelopmental-support-amp-services-final-english-pdf/

> *Our vision is to take a holistic, children's rights approach to providing both NHS services and wider support to a range of neurodevelopmental conditions and co-occurring needs, including attention deficit hyperactivity disorder (ADHD) and autism.*
>
> *There is an opportunity to create a whole system approach that seeks to meet current and future needs by connecting and maximising resources across education, health and social care.*

Mae'r Cod yn nodi'n glir y dylai asesiadau, gwasanaethau a chymorth i bobl awtistig, gan gynnwys plant ac oedolion, fabwysiadu dull gweithredu cyfannol, y dylai canlyniadau fod yn seiliedig ar anghenion a nodwyd ac na ddylai cymorth ddibynnu ar b'un a wneir diagnosis o awtistiaeth ai peidio. Mae'r Cod yn ei gwneud yn ofynnol i lwybrau gael eu rhoi ar waith er mwyn sicrhau bod plant a phobl ifanc sy'n cwblhau'r llwybr asesu ond nad ydynt yn cael diagnosis yn parhau i gael cymorth.

Caiff effaith y Cod Ymarfer ei monitro o'r adeg y caiff ei roi ar waith ym mis Medi 2021 a bydd gwerthusiad annibynnol yn dechrau ar ôl iddo fod ar waith am ddwy flynedd. Yn 2021, mae adolygiad o gapasiti gwasanaethau niwroddatblygiadol a'r galw amdanynt yn cael ei gynnal, gan gynnwys y gwasanaethau sydd ar gael i blant a phobl ifanc, a bydd rhan o'r adolygiad hwn yn dangos lle mae bylchau o ran darparu gwasanaethau, a fydd yn llywio'r gwerthusiad sydd i'w gynnal yn y dyfodol.

2. Eglurwch sut mae'r cynnig yn debygol o effeithio ar hawliau plant.

Mae'r Tabl isod yn nodi pa erthyglau o'r Confensiwn sydd fwyaf perthnasol i'r Cod. Mae Llywodraeth Cymru yn dilyn yr erthyglau hyn wrth ddatblygu'r cynigion deddfwriaethol.

Erthygl	**Cod Ymarfer**
Erthygl 1 Diffiniad o Blentyn	At ddibenion y Cod, mae plentyn yn dod yn oedolyn pan fydd yn cyrraedd 18 oed. Mae'r term 'pobl' yn y cod yn cyfeirio at blant, pobl ifanc ac oedolion. Mae'r Cod yn cydnabod pob unigolyn, waeth beth fo'i oedran. Mewn rhai meysydd, cyfeiriwyd yn benodol at blant a phobl ifanc lle roedd angen gwneud hynny am fod y Cod yn cydnabod bod hawliau ac anghenion plant yn debygol o fod ychydig yn wahanol i hawliau ac anghenion oedolion.
Erthygl 2 Dim gwahaniaethu	Mae Deddf Cydraddoldeb 2010 yn gosod dyletswyddau clir ar gyrff yn y sector cyhoeddus i atal gwahaniaethu a hyrwyddo cydraddoldeb i bobl â Nodweddion Gwarchodedig penodol a chyfeirir at hyn yn y Cod. Mae Asesiad o'r Effaith ar Gydraddoldeb wedi'i gynnal hefyd.

Erthygl 3 Budd pennaf y plentyn	Mae'r cod yn ei gwneud yn ofynnol i wasanaethau iechyd, gofal a chymorth gael eu cyflawni er budd pennaf plant gyda'r nod cyffredinol o wella canlyniadau llesiant plant. Mae'r cod yn gymwys i bob ymarferydd sy'n gweithio i awdurdodau lleol, byrddau iechyd lleol ac ymddiriedolaethau'r GIG, yn enwedig y rhai sy'n delio â'r cyhoedd, er mwyn sicrhau y gallant wneud gwahaniaeth cadarnhaol i ganlyniadau iechyd a llesiant plant a phobl ifanc awtistig.
Erthygl 4 Rhoi'r Confensiwn ar waith	Mae'r Cod yn cynnwys egwyddorion cyffredinol y Confensiwn mewn perthynas â phwy sy'n cael ei warchod a chadarnhad y dylai pob sefydliad perthnasol weithio tuag at sicrhau budd pennaf plant a rhyddid i rieni.
Erthygl 5 Canllawiau i rieni a galluoedd plentyn sy'n datblygu	Mae'r Cod yn sicrhau bod yn rhaid i bob asesiad diagnostig o awtistiaeth ar gyfer plant a phobl ifanc gynnwys (er enghraifft) gwestiynau manwl am bryderon rhieni a gofalwyr ac, os yw'n briodol, bryderon y plentyn neu'r person ifanc a manylion am brofiadau'r plentyn neu'r person ifanc o fywyd yn y cartref, addysg a gofal cymdeithasol. Mae'r Cod yn tynnu sylw at yr angen i ddatblygu proffil o gryfderau, sgiliau, gwahaniaethau a rhwystrau'r plentyn neu'r person ifanc, gan gynnwys: gallu a dull dysgu, sgiliau academaidd, lleferydd, iaith a chyfathrebu, sgiliau echddygol manwl a bras, ymddygiad ymaddasol (gan gynnwys sgiliau hunangymorth), iechyd meddwl ac iechyd emosiynol (gan gynnwys hunan-barch), iechyd corfforol a maeth, sensitifrwydd synhwyrol ac ymddygiad sy'n debygol o effeithio ar weithredu a chyfranogiad cymdeithasol o ddydd i ddydd. Dylid defnyddio'r proffil i lunio cynllun personol, gan ystyried y cyd-destun teuluol ac addysgol. Dylid cyfleu canfyddiadau'r asesiad i'r rhiant neu'r gofalwr ac, os yw'n briodol, y plentyn neu'r person ifanc.
Erthygl 6 Bywyd, goroesi a datblygu	Mae cael asesiad a diagnosis cynnar yn allweddol i ddiwallu anghenion datblygiadol plant a phobl ifanc a all fod yn awtistig. Mae'r Cod yn darparu bod yn rhaid i asesiad gael ei gynnal a diagnosis gael ei wneud o fewn terfynau amser a nodir mewn canllawiau perthnasol a gyhoeddwyd gan Lywodraeth Cymru ac i lwybrau cenedlaethol gael eu dilyn.
Erthygl 12 Parch at farn y plentyn	Lluniwyd fersiwn Hawdd i'w Darllen o'r ymgynghoriad ar y cod er mwyn galluogi amrywiaeth eang o bobl (gan gynnwys plant a phobl ifanc) i roi eu barn ar y cod drafft.

	Mae'r Cod yn darparu ar gyfer gwasanaethau sy'n cynnig asesiadau o awtistiaeth i blant, pobl ifanc ac oedolion ac yn nodi bod yn rhaid i ymarferwyr wrando ar farn pobl ifanc, oedolion, teuluoedd a/neu ofalwr a'i hystyried (e.e. Adran 1, 5(iv)). Caiff effaith y Cod Ymarfer ei monitro o'r adeg y caiff ei roi ar waith ym mis Medi 2021 a bydd gwerthusiad annibynnol yn dechrau ar ôl iddo fod ar waith am ddwy flynedd. Yn 2021, mae adolygiad o gapasiti gwasanaethau niwroddatblygiadol a'r galw amdanynt yn cael ei gynnal a bydd rhan ohono yn dangos lle mae bylchau o ran darparu gwasanaethau, a fydd yn llywio'r gwerthusiad sydd i'w gynnal yn y dyfodol.
Erthygl 16 Yr hawl i breifatrwydd	Mae Deddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) 2014 a Deddf GIG (Cymru) 2006 yn nodi pa ddata y dylid eu casglu a sut y dylid eu cyhoeddi. Bwriedir i hyn sicrhau dull gweithredu cyson a darparu mesurau diogelwch cliriach er mwyn sicrhau nad amherir at breifatrwydd personol unigolyn. Ar hyn o bryd, mae Llywodraeth Cymru yn casglu data lefel uchel ar awtistiaeth fel rhan o ymarferion casglu data ehangach.
Erthygl 17 Cael gwybodaeth gan y cyfryngau	Mae cymorth ac adnoddau ar gael i blant a phobl ifanc ar wefan y Tîm Awtistiaeth Cenedlaethol. www.autismwales.org
Erthygl 23 Plant ag anabledd	Bwriedir i'r Cod fynd i'r afael ag anghenion pobl o bob oedran sydd ag awtistiaeth yng Nghymru mewn ffordd gadarnhaol. Bydd yn gwneud cyfraniad cadarnhaol sylweddol mewn perthynas â phlant a phobl ifanc ag awtistiaeth. Mae'r cod hefyd yn pwysleisio pwysigrwydd cynnal asesiad cyfannol ac ystyried cyflyrau eraill sy'n cydfodoli a all gael effaith ar y plentyn neu'r person ifanc.
Erthygl 24 Iechyd a Gwasanaethau Iechyd	Bydd y Cod yn ei gwneud yn ofynnol i lwybr clir at asesiad a diagnosis gael ei sefydlu, er mwyn sicrhau, ni waeth ble mae unigolyn yn byw na beth fo'i oedran, y gall gael asesiad diagnostig mewn modd amserol Bydd angen ystyried cyflyrau sy'n cyd-fodoli hefyd. Mae'r cod hefyd yn darparu bod angen cwblhau asesiadau o anghenion gofal a chymorth unigolyn ag awtistiaeth.
Erthygl 27	Nid yw'r Cod yn ymwneud yn uniongyrchol â safonau byw. Ei effaith gyffredinol yw hwyluso mynediad at wasanaethau a ddarperir ar gyfer pobl ag awtistiaeth a'u gwella, a fydd yn galluogi plant awtistig i gyflawni

Safon byw ddigonol	eu potensial yn well a chael safon byw sy'n cyfateb i safon byw unigolion nad ydynt yn awtistig.
Erthygl 28 Hawl i addysg Erthygl 29 Nodau addysg	Gwneir y Cod o dan Ddeddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) 2014 a Deddf GIG (Cymru) 2006. Fodd bynnag, mae'n cyd-fynd â rhaglen diwygio Anghenion Dysgu Ychwanegol Llywodraeth Cymru a bydd yn hyrwyddo addysg gynhwysol drwy ei gwneud yn ofynnol i anghenion hyfforddi gael eu dadansoddi ac i'r hyfforddiant a roddir i athrawon ac aelodau eraill o staff mewn lleoliadau addysg gefnogi plant a phobl ifanc ag awtistiaeth, sy'n cynnwys datblygiad proffesiynol ôl-gofrestru. Mae rhaglen diwygio Anghenion Dysgu Ychwanegol, a ategir gan Ddeddf Anghenion Dysgu Ychwanegol a'r Tribiwnlys Addysg (Cymru) 2018, yn cyflwyno system newydd sy'n canolbwyntio ar sicrhau bod pob plentyn a pherson ifanc y mae angen cymorth arno, gan gynnwys dysgwyr awtistig, yn cael cymorth a gynlluniwyd yn briodol ac a ddiogelir, ac y bydd ganddynt gynllun statudol â hawliau cyfartal i apelio. Mae'r Ddeddf yn rhoi dysgwyr wrth wraidd y broses gwneud penderfyniadau. Er ei bod hefyd yn ymestyn i ddiwallu anghenion plant a phobl ifanc awtistig, nid yw'n gwahaniaethu rhwng anghenion dysgu ychwanegol gwahanol am ei bod yn ceisio sicrhau bod pob angen yn cael ei ddiwallu'n deg ac yn gynhwysfawr.
Erthygl 30 Plant o grwpiau lleiafrifol neu frodorol	Mae'r Cod yn hyrwyddo Safonau'r Gymraeg ac yn nodi bod yn rhaid i wybodaeth a chymorth gael eu darparu mewn iaith syml gan ystyried iaith gyntaf, ethnigrwydd a gwahaniaethau diwylliannol pobl.
Erthygl 31 Hamdden, chwarae a diwylliant	Mae gan bob plentyn yr hawl i ymlacio, chwarae a chymryd rhan mewn amrywiaeth eang o weithgareddau diwylliannol ac artistig. Fodd bynnag, gall dealltwriaeth pobl eraill o awtistiaeth gyfyngu ar y graddau y gall plentyn ag awtistiaeth ymlacio, chwarae a chymryd rhan mewn gweithgareddau diwylliannol. Mae'r Cod yn mynd i'r afael â hyn drwy nodi bod angen darparu hyfforddiant priodol i weithwyr proffesiynol allweddol mewn perthynas â chefnogi pobl awtistig, gan gynnwys plant a phobl ifanc. . Bydd plant yn cael cymorth i wneud y pethau sy'n bwysig iddynt a chânt eu hannog i gyfranogi yn eu cymuned. Dylai awdurdodau lleol asesu a sicrhau bod gwasanaethau, lle y bo'n bosibl, yn ychwanegu gwerth, yn ogystal â chyflawni canlyniadau llesiant personol plant.

Erthygl 40 Cyfiawnder ieuenctid	Er nad ymdrinnir â hyn yn benodol yn y Cod, mae'n bwysig bod yn ymwybodol o arwyddion awtistiaeth am ei bod yn bosibl na nad yw llawer o bobl y mae'r system cyfiawnder troseddol yn dod i gysylltiad â nhw yn ymwybodol mai dyna pam y maent yn cael anawsterau. Mae Llywodraeth Cymru wedi llunio canllaw y bwriedir iddo ddarparu gwybodaeth i weithwyr proffesiynol sy'n gweithio mewn rhannau gwahanol o'r System Cyfiawnder Troseddol yng Nghymru, am anhwylderau ar y sbectrwm awtistig. http://www.wales.nhs.uk/documents/110127asdcriminaljustpraccy.pdf